

Jean Vanier – svjedok Božje nježnosti*

Blaženstva

Biti svjedokom Božje nježnosti znači biti Isusov učenik. A srčika Isusova učenja njegova je Besjeda na gori (Mt 5, 17 – 7, 12). Glavna njezina tema je ono što katolički teolozi zovu »novom pravednošću«. Nova pravednost novo je tumačenje Zakona (Mt 5, 21-42), nasljedovanje Oca u izmirenju (Mt 5, 21-26), u bračnoj vjernosti (Mt 5, 27-32), u istinoljubivosti (Mt 5, 33-37), u neprotivljenju zlu i u ljubavi prema neprijatelju (Mt 5, 39-42). Nova pravednost jest i nova pobožnost obnovljene tradicije milostinje, posta i molitve (Mt 6, 2-18), novi odnos prema svijetu i čovjeku (Mt 6, 19 – 7,11): ne suditi (Mt 7, 1-5), nikoga ne prisiljavati (Mt 7, 6), biti stalno povezan s Bogom (Mt 7, 7-11). Zlatno pravilo – mjerilo našeg odnosa prema drugima – naša je vlastita potreba kako da se drugi odnose prema nama: »Sve, dakle, što želite da ljudi vama čine, činite i vi njima. To su, doista, Zakon i Proroci« (Mt 7, 12). Krajnja mjera je sam Otac: »[...] da budete sinovi svoga Oca koji je na nebesima [...] Budite, dakle, savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski!« (usp. Mt 5, 45.48).

Onaj tko slijedi pravila »nove pravednosti« već sudjeluje u životu Kraljevstva nebeskog i uživa njegove plodove. Ali, oni nisu od »ovoga svijeta« (Mt 5, 3-12): Kraljevstvo nebesko umjesto bogatstva [duhom], nudi siromaštvo duhom koje je novo bogatstvo, a to je bogatstvo – svetost; umjesto utjehe, žalost koja je nova utjeha; umjesto nasilja, krotkost koja krotkima daje zemlju u baštinu, a nasilnicima je oduzima; umjesto hrane i pića, glad i žeđ za pravednošću koja jedina može nasititi. Oni koji su milosrdni ne očekuju da se njima iskazuje milosrđe, nego su sami prvi milosrdni, i oni će zadobiti milosrđe. Oni koji su čista srca, Boga će gledati. Mirotvorci su sinovi Božji. Progonjeni zbog pravednosti već su u Kraljevstvu nebeskom.

André Chouraqui, čovjek koji je preveo Bibliju na francuski poštujući što je više moguće hebrejski izvornik,¹ prevodi Blaženstva s aramejskoga na francuski aktivno: »En marche« – »Krenite, Hodajte!«, umjesto u pasivnom stanju: »Blago onima« ili »Blaženi koji«. U njegovu prijevodu »siromašni duhom« su »poniženi«, a »krotki« – »ponizni«; Kraljevstvo se Božje događa u hodu, kroz životne situacije, u neprestanoj predanosti Božjim zahtjevima i nadahnućima.

* Ovaj je tekst izlaganje koje je autorica održala na predstavljanju knjiga Jeana Vaniera, 22. ožujka 2007. u Tribini grada Zagreba, prigodom Vanierova boravka u Zagrebu od 22. do 25. ožujka 2007.

1 La Bible, traduite et présentée par André Chouraqui, Paris, Desclée de Brouwer 1985.

Takvo svjedočanstvo pružaju svi poslušni Duhu Svetom. Duh Sveti je tamo gdje djeluju mirotvorci i gdje se ljudi udružuju kako bi pomogli nemoćnima: gdje sestra Helen Prejean ljudima govori da je smrtna kazna odmazda, a ne kršćanski čin; gdje sestre Majke Tereze u skrovitosti ostaju uz najsiromašnije; gdje svećenik Daniel Berrigan njeguje AIDS-om oboljele osobe, a da ih ni prešutno ne osuđuje; gdje Male sestre i Mala braća (Charlesa de Foucaulda) žive svoj redovnički život, poput Isusa iz Nazareta, kao svakodnevicu većine ljudi ovoga planeta; gdje Jean Vanier pokazuje kako svi mi, i Crkva, možemo učiti biti siromašnima pred Bogom tako da u siromasima ovog svijeta prepoznamo Božje bogatstvo; gdje se Cindy Sheehan usudi otvoreno govoriti protiv rata u Iraku i protiv laži koje opravdavaju taj rat; gdje nam Philip Berrigan kazuje da nitko nema pravo stvarati oružja kojima se može razoriti svijet. Crkva Duha proročka je Crkva ljubavi.

Kad je Ivan Krstitelj pitao je li stiglo Kraljevstvo Božje, Isusov je odgovor bio jednostavan: »Siromasima se propovijeda Radosna vijest« (Mt 11, 5). Radosna vijest je, dakle, tamo gdje siromasi nalaze prijatelje i tamo gdje se otvoreno prokazuju nepravde i zlouporabe. Gdje god zov ljudskosti nalazi odaziva, među Židovima, budistima, muslimanima i drugima, među agnosticima i ateistima, tamo je Duh na djelu. U dovršenju Kristova poslanja u nama, nedostojni kakvi već jesmo, i mi kršćani smo pozvani dati svoj doprinos ljudskom svijetu. Istina nije nešto što trebamo otkriti, nego je nešto što nam je dato, a da bismo primili što nam je dato, trebamo to i sami stvarati.

Božja maternica

Hebrejski jezik ne poznaje mnogo apstraktnih imenica te vrlo često konkretnom slikom dočarava duhovno značenje pojedine riječi. Iz hebrejske imenice *reham* (maternica; mn. *rehamim*) izvedeni su prijevodi u starozavjetnoj Bibliji: milosrđe i smilovanje. Tako, na primjer, u Psalmu 51 tu imenicu nalazimo u pozadini prijevoda prvog retka: »[Smiluj mi se, Bože], po milosrđu svome, po velikom smilovanju...« Chouraqui to mjesto prevodi: »[Miluj me, Elohime], milovanjem svojim; mnoštvenošću maternica svojih«, a mogli bismo ga također prevesti: »Bože, nemoj me prestati obavijati maternicom svojom...«! Ili drukčije: »Ne prestani me, Bože, milovati, dragati samim milovanjem svojim.« Prijevod milosrđa, hebrejskoga *rehamim*, označuje dvojakost Božjeg milosrđa: ono je prema svijetu poput maternice prema ljudskom biću, a ujedno u sebi sadrži sva moguća svojstva i značenja maternice: nježnost, zaštitu, bezuvjetnu privrženost.

Kršćanstvo, koje toliko inzistira na pojmu ljubavi, često je zapostavljalo ovu majčinsku dimenziju Božjega bića. Međutim, proturječje između strogoće i maternične blagosti sklopčano je u krilu samoga božanstva, spram svoje djece čas materničnoga poput majke, čas strogog i pravednog poput oca.

Sućut i milosrđe sastavni su dio onakve ljubavi kakvu majka osjeća za svoje dijete dok je ono još u njezinoj utrobi – gotovo nagonškoga poriva za pružanjem utočišta, hrane, zaštite, nježnosti. Taj se poriv ne doživljuje ni razumom ni srcem (premda i razum i srce sudjeluju u njegovu osvješćivanju i artikuliranju), nego cijelom utrobom. I doslovno (osjećajem duboke ganutosti) i preneseno (uspostavljanjem sklada narušena nekom boli ili kakvim manjkom). Veza onoga koji iskazuje milosrđe i onoga koji ga prima veza je jednakih koji dijele istu ljubav, nježnost i povjerenje. Milosrđe je ujedno i dobrota i poštovanje – ono se ne iskazuje drugome s visoka, iz suviška vlastite nadmoći u ljubavi, nego ono čini da se onaj tko iskazuje milosrđe snizuje do drugoga tako da drugoga uzvisuje. Onaj kome se iskazuje milosrđe nije »predmet« toga milosrđa, nego sam njegov sadržaj.

Najveća tuga i bol, najveći nedostatak i rana su oni koje nanosi – zlo. Pred zlom je i Bog nemoćan, u smislu da ga ne uklanja, ne briše, ne poništava. I njega zlo ranjava i upravo je ta rana – milosrđe. Milosrđe je ranjena Božja nježnost.

Pred otvorenom ranom što je zlo zadaje ostaje i otvoreno pitanje: odakle i zašto zlo? Odgovor može biti jedino milosrđe koje je jedino kadro pobijediti zlo tako da dopušta da ga ono rani, razoruža. Tada mu se ne suprotstavlja ni filozofskim tumačenjima, ni pobunom pred njegovim apsurdom, ni bijegom. Gledajući ga u oči, pobjeđuje ga na njegovu vlastitu terenu – lišava ga njegova žalca. Upravo je prihvaćanje te nemoći pobjeda; aktivno prihvaćanje, ne podložnost, ne pasivnost. Čovjek izložen udarima zla (u ratovima i logorima, pred nasilnicima i ubojicama) pita: »Gdje je Bog u takvim trenucima?« No, Bog nije onaj koji će doći osloboditi čovjeka od zla, nego On sâm postaje čovjekom koji trpi, a jedino oslobođenje koje nudi jest sama, uzmilovana, prigrljena nemoć. Ne stvara Bog dobro čarobnim štapićem, Bog čini stvari dobrim ljubeći ih. Milosrđe je način na koji se suočavamo sa zlom: s njime se ono suočava istom nježnošću kakvom ljubav prema najbližima njima želi najveće moguće dobro.

Izlazeći iz majčine ulazimo u Božju maternicu.

Isusova nježnost

U grčkom prijevodu korijena hebrejske riječi *rehem* susrećemo riječ *elemosinei*, koju prevodimo na hrvatski kao: sućut, suosjećanje, smilova-

nje. I hrvatska riječ »smilovanje« korijenom je bliska riječi »milovanje«. Tako, kada se u liturgiji ili u molitvi zaziva Gospodnje smilovanje (*Gospodine, smiluj se* ili *Gospodi, pomiluj* ili *Kyrie eleison*), priziva se, zapravo, Božje milovanje. Hebrejsku riječ *rehem* grčki jezik prevodi i riječima: ganut, rasipan milosrdem (takav je otac koji je prigrlio zabludjela sina) te milosrdan (takav je Bog Otac prema nama i mi smo pozvani takvi biti jedni prema drugima).² Isus nam kaže da, hoćemo li nasljedovati svoga Oca na nebesima, valja nam imati milo srce poput Njegova: »Budite milosrdni kao što je vaš Otac milosrdan« (Lk 6, 36). Iskazujte, dakle, ljubav nježnošću koja miluje, tada ćete i sami biti zamilovani u Onome koji jest ta nježnost.

Od osam blaženstava dva govore o nježnosti. Isus je rekao: »Blago krotkima, oni će baštiniti zemlju«. U grčkom izvorniku krotki su *praeis*, tj. pitomi, blagi, umiljati, nježni (osnova te riječi *prai*, odnosno *pri*, korespondira sa staroslavenskom osnovom »pri« koju nalazimo u riječima: prijati, prijatelj). Dakle: »Blago nježnima, blago onima koji su drugima prijatelji«.

Grčke riječi koje u Evandelju (osobito Lukinu) znače milosrde ne susrećemo samo kad je izravno riječ o Božjoj ili Isusovoj ljubavi, nego su one prisutne i u opisima Isusova ponašanja, na primjer, kada je riječ o tome kako Isus gleda (pogled upućen Petru nakon zatajenja), kako upućuje riječi ohrabrenja (opetovano kaže ozdravljenima »Ne bojte se!«), u načinu na koji njega dodiruju (grešnica koja Isusu ljubi noge; ili druga koja ga se dotiče, a on osjeti da »sila izlazi iz njega«). Sva Isusova osjetila zaokupljena su nježnošću i nju neprestance izražavaju te njegova prisutnost potiče druge da je njemu iskazuju. Oni koji vjeruju da je Isus utjelovljena Božja prisutnost, Boga mogu prepoznavati u njegovu licu i pogledu, u njegovoj riječi, u njegovim dodirima i njegovoj smrti.³

Vrhunac Isusove nježnosti njegova je smrt na križu. Kristovo lice na križu lice je posvemašnje, razoružane nježnosti i samo ga razoružan čovjek može vidjeti. On umire iz nježnosti i najnježnije moguće. S nježnošću gleda u one koji ga razapinju kako bi ih razgolitio do njihove vlastite nježnosti. Isus istu, božansku nježnost osjeća prema onima koje ostavlja i prema onima koji ga razapinju. Duboko je dirnut: i doslovno – trnjem, čavlima i kopljem koji ga probadaju, i osjećajno – manjkom one ljubavi kod ljudi koji

2 Usp. Azra LJUMANOVIĆ, »Otkriće nježnosti« i »Nježnost u Lukinom evandelju«, *Kateheza*, 12 (1990.) br. 1, str. 5-14, 15-39.

3 O tome nam crtežima i jednostavnim riječima govore knjige Jeana Vaniera *Susrećem Isusa – On mi kaže »Volim te«*, preveo Stjepan Lice, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 1990., i *Hodam s Isusom*, prevela Heidi Mičić, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 2004.

ga okružuju, a kakvu on sam osjeća. Taj ga manjak probada gorče od koplja te nemoćan biva ranjen nježnošću koju sam iskazuje. No, ni sebe ni svoje ne oslobađa od te rane, nego je prigrljuje. Njegova je smrt porođajna bol po kojoj izlazimo iz maternice pravednosti i ulazimo u maternicu milosrđa, iz svijeta u kojem se borimo za jednakost u svijet preobilja ljubavi.

Nježnost Crkve

Kada je u Parizu, pred više od četrdeset godina, upoznao mentalno hendikepirane osobe, Jean Vanier (1928.) bio je ganut njihovom jednostavnošću, gostoprimstvom, njihovom čežnjom za ljudskim kontaktom. A onda, kada se pobliže upoznao s njihovim svijetom, šokiralo ga je otkriće koliko je u bolnicama, lječilištima i domovima za hendikepirane osobe prisutno nasilja i grubosti, no istodobno koliko je u hendikepiranim osobama prisutna Božja blizina koja je i njemu otkrila njegovu vlastitu nasilnost i grubost. Dopustio je da i sam bude ranjen onom ranom koja je vapila iz svake hendikepirane osobe zbog napuštenosti i ostavljenosti u kojoj se našla ne razumijevajući zašto nije voljena. Dopustio je da ga Bog rani svojom ljubavlju koja svakoj osobi, bila ona hendikepirana ili ne, govori da je vrijedna ljubavi i pažnje.

Cijeli njegov život, govor i rad govori samo o jednom – o siromaštvu i zajedništvu, tj. o konkretnom življenju Blaženstava. U zajednicama »Arka« i »Vjera i svjetlo« koje je osnovao (i koje su danas prisutne na svim kontinentima, pa i u Hrvatskoj) i sa svima koje susreće dijeli svoje iskustvo putovanja k vlastitom srcu. Takvo putovanje sveta je povijest svake osobe, sveta povijest ljudskosti zajednička svim ljudima koja se ostvaruje kroz sva životna razdoblja: od djetinjstva – doba povjerenja, preko mladosti – doba traganja, velikodušnosti i idealizma te zrelosti – doba plodnosti i odgovornosti, sve do starosti – doba gubitaka i smirivanja. Na tom putovanju nam slabi, siromašni i nemoćni ljudi mogu biti ponajbolji učitelji jer, imajući osobite kvalitete malenosti, onkraj natjecanja, prijatvornosti i samodokazivanja, imaju i osobitu ulogu u iscjeljivanju srca svih koji s njima stupaju u ljudski odnos, otkrivaju u nama našu malenost koja jedina nadvladava sve razlike među nama. Sveta povijest naše osobe povijest je otkrivanja Božje prisutnosti koja nas, ne bez boli i nježnosti, kada joj se otvorimo, pripitomljavajući vlastitu slabost, siromaštvo i patnju te ulazeći u zajedništvo s drugim ljudima, uvodi u zajedništvo s Bogom.⁴

4 O tome govori Vanierova knjiga *Sveta povijest osobe*, prevela Gordana Vujković Lamić, Zagreb, Kršćanska sadašnjost '2007.

Osobe s mentalnim hendikepom su, zajedno sa svim drugim različitim siromasima, među najugnetavanijima našeg svijeta. Unatoč dostignutom napretku u nekim zemljama, mnogi su, i sve više njih, uklonjeni već iz utroba njihovih majki. Drugi su zatvoreni u velikim ustanovama ili psihijatrijskim bolnicama. Ponekad žive u stravičnim uvjetima, puni tuge i smrti. I u samoj Crkvi, unatoč svim Isusovim i Pavlovim riječima, osobe s mentalnim hendikepom nisu uvijek čašćene ni viđene kao potrebne Tijelu; prečesto ih se smatra beznačajnima, predmetima samilosti i »dobrih djela«. Mnogi kršćani njeguju slabe i bolesne, ali rijetko vide, prepoznaju, razumiju i prihvaćaju sa zahvalnošću činjenicu da je već samo biti u njihovoj blizini – milost i blagoslov. »Voljeti« ne znači najprije nešto činiti za nekoga, nego otkriti mu njegovu vrijednost: otkriti mu da je lijep, da je važan, da je njegov život dragocjen. To otkrivanje događa se preko očiju, ruku, boje glasa, kroz sve svakodnevne geste. Događa se kroz kvalitetu osluha, prisutnosti i pedagogije vjernosti u vremenu. Ova dobrohotna pažnja malo pomalo postaje pravo zajedništvo, jer čak i osoba s teškim hendikepom na ljubav odgovara ljubavlju. Zajedništvo se razlikuje od velikodušnosti. U zajedništvu postoji uzajamnost u odnosu, primanje i davanje ljubavi; svatko daje i svatko prima. Svatko osluškuje drugoga i postaje pred njim ranjiv. Zajedništvo nije ni stapanje ni nadzor, ni moć ni posjedovanje. Ono je odnos međusobna povjerenja, utemeljena ne samo na dijeljenju vrijednosti, nego i siromaštva i ograničenja. Ovakav odnos preobražava ranjenu i depresivnu sliku kakvu svi mi možemo imati o sebi u pozitivnu sliku, omogućuje nam da otkrijemo svoju vrijednost, svoje dostojanstvo te nadu i razlog življenja.

Zajedništvo sa siromasima preobražava život roditelja i prijatelja, svih onih koji prihvaćaju ući u odnos s njima. Preobrazba je bolna jer osobe s hendikepom nisu uvijek smirene i otvorene za zajedništvo. Ponekad su pune srdžbe, depresije, agresivnosti i odbijanja života zbog frustracija vezanih uz svoj hendikep i uz podnošena odbijanja. Nama koji želimo ući s njima u odnos one otkrivaju naše vlastito siromaštvo i našu nesposobnost za ljubav. Živjeti s njima znači dotaknuti svijet mraka, strahova, tjeskoba i nasilništva, skriven u nama samima. Premda je u nekim životnim trenucima potrebno da se zaštitimo kao osobe, zidovi koji nas razdvajaju malo pomalo moraju nestajati kako bismo mogli ući u odnos zajedništva, ranjivosti, povjerenja i poniznosti s drugima, posebice s onima koji su drukčiji, siromašniji. Kada se usudimo ući u zajedništvo s krhkim osobama, gubimo stanovitu moć i sigurnost o sebi samima. Valja nam se odreći svojih predrasuda, potrebe da imamo moć, da dominiramo ili kontroliramo sve oko sebe. Valja nam prepoznati i integrirati svoje

moći nježnosti i kaotične snage straha i tjeskobe pomiješane u našem vlastitom biću. No, otkrivajući da možemo imati istinsko povjerenje u osobu s mentalnim hendikepom, otkrivamo istodobno povjerenje u Ljubav, u Boga i Isusa. Otkrivamo ranjeno i ljubeće srce blaga i ponizna Isusa. Ovo zajedništvo sa slabim osobama, postaje ne samo mjesto ljudskog sazrijevanja, nego i mjesto zajedništva s Isusom, i u njemu i s njim, s Ocem. To zajedništvo postupno uvodi u sam život Trojstvenog Boga koji je zajedništvo i dar ljubavi, i u otajstvo što ga je Isus navijestio: »Tko primi radi mene ovo malo dijete, mene prima. A tko mene prima, prima onoga koji me je poslao« (Lk 9, 48).⁵

Sveti je Vinko Paulski govorio: »Siromasi su naši učitelji«. Kušajmo istinu i zahtjevnost ovih riječi: »Siromasi, kao Isus, učitelji su koji ljube, ali zahtjevni i uznemirujući.« S njima smo na putu siromaštva i nesigurnosti: na putu blaženstva i poniznosti. Uče nas kenoziti, tomu da se ispraznimo od oholosti i posjedovanja. U nama postoje otpori u odnosu na evanđeosko siromaštvo; postoji borba između potrebe za uspjehom, za vlastitim mjestom i priznanjem i prepuštanja Providnosti sa svom ljudskom nesigurnošću koju takvo prepuštanje povlači za sobom. Biti okljaštren, istesan, neophodno je kako bismo se oslobodili lažnih »Ja« i dostigli unutarnje jedinstvo i ljudsku zrelost. Treba naučiti razoružati se. Podjele se događaju iz naših potreba da dokažemo kako smo bolji od drugih, zbog našeg odbijanja da slijedimo Duh. Naša briga je da pomognemo svima, i ponajprije sebi, u zalaganju na putu nade i poniznosti te da otkrijemo kako je put Blaženstava i Evanđelja put ljudskog i kršćanskog oslobođenja, put mira.⁶

Jean Vanier svjedoči kako slabost može biti izvorom života, kako su ljubav i prihvaćanje mogući, kako razlike među ljudima nisu nevolja, nego blagoslov. Da je moguće novo čovječanstvo, da je moguće pronaći zavičaj u vlastitom srcu i u poniznosti Božjeg srca. Pokazuje put kojim Crkva odveć rijetko kroči. Crkva rijetko prigrljuje svoju vlastitu posvemašnju nemoć koja je njezin istinski zavičaj, mjesto gdje boravi Bog. Crkva je, međutim, pozvana biti most među svjetovima, stvarati zajednice milosrđa gdje će bogati otkrivati svoje unutarnje siromaštvo te početi dijeliti svoja dobra i svoja srca, a gdje će siromasi pronaći nadu i otkriti da imaju svoje mjesto na Zemlji te gdje će svi zajedno, bogati i siromašni, nadareni i

5 O dugogodišnjem iskustvu takvog zajedništva govori nam Vanierova knjiga *Zajednica i rast*, prevela Gordana Vujković Lamić, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 2007.

6 Meditaciju o takvom miru naći ćemo u Vanierovoj knjizi *Pronaći mir*, prevela Marija Mitrović, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 2007.

prikraćeni, moćni i nemoćni, otkriti da ih Bog sve obavija svojom Ljubavlju. Nježna Crkva je zajednica nemoćnih ljudi koji dopuštaju da preko njih Bog iskazuje svoju žudnju za dobrom svih ljudi i svih stvorenja.

Jadranka Brnčić